<doc doc.Title="Eyiqomşucılıq" doc.Originals_author="İnşalar cıyıntığı" doc.Alphabet="Cyrillic">
Эйикъомшуджылыкъ

__Иншалар джыйынтыгъы__

БМТнынъ Къачакъларнынъ Ишлери боюнджа Алий Комиссарнынъ Идареси — бутюн джиандаки къачакъларны къорчаламакъ ве оларгъа ярдым этмек макъсадынен мейдангъа кетирильген гуманитар тешкиляттыр.

Къачакълар — озь мемлекетлерини зорбалыкъ нетиджесинде терк этмеге меджбур олгъан адамлардыр.
Оларны къачакъларгъа чевирген чокътан-чокъ себеплер арасында энъ эсасы — этник кергинлик нетиджесинде асыл олгъан конфликтлердир.
БМТнынъ Баш Ассамблеясы Къачакъларнынъ ишлери боюнджа Алий Комиссарнынъ Идаресине гражданлыгъы олмагъан шахсларнынъ меселелеринен огърашмакъ вазифесини де юкледи.
Малюм ки, гражданлыгъы олмагъан шахслар эр анги граждангъа менсюп укъукълардан ве имтиязлардан файдаланып оламайлар.
БМТнынъ Къачакъларнынъ Ишлери боюнджа Алий Комиссарнынъ Идареси Къырымда гражданлыгъы олмагъан шахсларнынъ сайысыны эксильтюв ве гражданлыкъкъа малик олувнынъ устюнликлерини айдынлатув боюнджа тедбирлерни омюрге кечирювде Украина укюметине ярдым косьтере.
Къачакъларнынъ Ишлери боюнджа Алий Комиссарнынъ Идареси укюметлер ве тешкилятларнен бирликте ихтималлы конфликтлернинъ огюни алмакъ ичюн фаалиетни кенишлете.
БМТнынъ Къачакъларнынъ Ишлери боюнджа Алий Комиссарнынъ Идареси ве Къачакъларнынъ Ишлери боюнджа Цания Кенъешининъ «Къырымда толерантлы тасиль» адлы лейхасы черчивесинде мезкюр дерсликлерден талебепернинъ фааль иштиракинде файдаланув толерантсызлыкъ алларынынъ сайысыны эксильтмеге ярдым этер ве, бойлеликнен, биринджи невбетте къачакъларнынъ пейда олмасыны азлаштырыр.
Толерантлы тасиль лейхасы Къыргъызыстан Джумхуриетинде де омюрге кечирильген эди.

Эв музейи

__Османова Майе, 15 яшында, Джанкой ш.__

Меним адым Османова Майе, къырымтатарым, 10-нджы сыныфта окъуйым.
Меним омюр теджрибем даа о къадар зенгин дегиль, тарихнынъ акъикъатыны, сиясетчилернинъ даваларыны даа анълап оламайым.
Бу дюньягъа яваш-яваш ачылмагъа башлагъан козьлеримнен бакъып, ильк сербест адымларымны атам ве этрафта олып кечкен шейлерге мукъайтлыкънен къыймет кесмеге тырышам.

«Эйикъомшуджылыкъ» деп адландырыгъан ярышта иштирак этер экеним, мен гъалип чыкъмакъ я да пара мукяфатыны алмакъны умют этмейим, ёкъ.
Мен ялынъыз, достлар иле къонушув къуванчынен, миннетдарлыкъ дуйгъуларымнен, пайлашмакъ истейим.
Даа да яхшы, мераметли олмакъ, этрафымдаки адамларгъа даа зияде къуванчлар кетирмек истегенимден «къанатларымнынъ» ярдымынен кокке котериледжегимни дуям.

Биз Къырымгъа Андижан шеэринден кочип кельгенде мен 6, Лера адлы къардашым исе — 3 яшларында эдик.
Янымызда не къартана, не къартбабамыз бар эди.
Лякин руслар — Люба апте ве Аркаша агъа — бизни озь торунлары киби севе эдилер.
Олар бизни аля даа севе ве саялар.
Шу себептен, кимерде уйкенлер бутюн бизим беляларымызда рус халкъыны къабаатлап, оларнынъ джеза ве сюргюн этильмесини талап, эткенлеринде, мен акъаретленем ве къоркъам.

Ана-бабамнынъ хатырлагъанларына коре, биз 1988 Джанкой шеэрине кочип кельгенде, къырымтатарларгъа нисбетен мунасебетлер пек агъыр эди.

Лякин бабама достлукъ ве ярдым къолларыны узаткъан ильк адамлардан бири — украиналы Андрей эмдже олгъан.
Олар бизге мусафирликке кельген акъшамлары эвде байрам ола эди.

Ира апте — аилемизнинъ буюк досту — Къурбан байрам вакътында, тутукъланып олса да гъурур иле къырымтатар тилинде: «Байрамынъыз мубарек олсун»,— деп, баба ве анамызнынъ къолларыны алгъанда, юреклеримиз джыллы дуйгъуларгъа тола эди.

Куньлернинъ биринде Украина тарихы дерсинде оджамыз къырымтатарларнынъ озь Ватанларындан сюргюн этильгени акъкъында икяе этти.
Шу сюргюнликнинъ себебини де айтты — Улу Ватан дженки йылларында къырымтатар халкъы хаинлик япкъан эмишлер.
Бизим сынфымызда къырымтатарлардан тек мен эдим.
Пек утанып, сыкъылып, козьлеримден акъкъан яшларны туталмайып эвге къайттым ве экинджи куню мектепке бармагъа къоркътым.
Анам манъа бизим уфакъ «эв музейимизни» косьтерди: бу — къартбабамнынъ дженктен кельген ве сакълы олгъан, сараргъан, эм рус, эм латын языларынен дюльбер язылгъан мектюплери эди.
1954 сенесининъ сентнбрь 25-те чыкъкъан «Правда» газетасынынъ парчасыны да косьтерди.
Оны окъур экеним, капитан Аблялимов Сервер Аблялимович «2-нджи дереджели Ватан дженки» орден иле мукяфатлангъаныны бильдим.
1949 сенесининъ июнь 14-те язылгъан мектюпте исе «Гвардия капитаны, батальон командирининъ муавини Аблялимов Сервер Аблялимович аскерлерлик еминине садыкъ къалып ве Социалистик Ватаныны къорчалап, 1945с.март 26-да джесюрлердже эляк олды,аскерий итирамларнен дефа этильди.
Маджаристан», — деп язылгъан эди.

Эртеси куню мен озь халкъымнен гъурурланаракъ, эминликнен сокъакъкъа чыкътым, «хаинлер» деген сёзни эшитсем де, букюльмез эдим.
Мен олып кечкен вакъианы ич бир вакъыт хатырламагъан ве мени акъаретлемеген сыныфдашларыма озь тешеккюрлеримни бильдирем.

Олар оджамызгъа бакъкъанда, ферасетли олып чыкъты.
Уйкенлер эр шейнинъ джезасыны талап этелер, лякин бу белялар бизим — бала ве торунларнынъ башларымызгъа етеджек.

Бизлер исе, аксине, муаббет яшамакъ, бизим Къырымымызгъа файда кетирмек, Ватанымызны гъайрыдан тиклемек истеймиз.
Къырым — кечмишнинъ дегиль де, шимдики заманнынъ ве келеджекнинъ, яни бизимдир.
Къырым — аджайип ер ве шу дюльберликни зулум ве дженк иле мугъайтмакъ мумкюн дегиль.

Мен Балаларны къорчалав кунюнде «Достлукъ форумыны» кечирмекни теклиф этем.
Бу буюк байрамда Къырымда яшагъан чешит миллетлерге менсюп балалар озь халкъларынынъ тарихы, медениети ве яшайышлары акъкъында икяе этер, шенъленир, бири-бирлерининъ къолларыны тутып, еписи ичюн умумий олгъан бир тюркюнинъ бейитлерини чешит тиллерде йырлар эдилер.
Бунъа «Кичкене Енот» мультфильмден алынгъан тебессюм акъкъындаки тюркю гъает уйгъун олур эди.

Бельки де, бойле этип, буюклерни бири-бирилерини севмеге ве урьмет этмеге, кечмишни хатырламамагъа, келеджекни умютнен беклемеге огретирмиз.

Эвелин, кель!

__Павел Ольшанский, 8 яшында, Керчь ш.__

Кечкен кузьде озь тувгъан шеэрим Керичте гимназиянынъ 1-нджи сынфына окъумагъа кирдим.

Бизим сыныфымызда чешит миллетлерге менсюп 30 къыз ве огълан окъуй: Автонди — гурджи, Мэри ве Марк — еудийлер, Юра — немсе, Гаяне — эрмени, Луис — испаниялы, руслар, мен — украиним.

Бир кунь сыныфымызгъа Эвелин деген дюльбер адлы къызчыкъ кельди.
Эвелин — къырымтатардыр.
Оджапчемиз экимизни бир ралеге отуртты.
Биз достлаштыкъ.
Дерслерден сонъ Эвелин иле мен бир ёлнен эвге къайтамыз.

Мен онъа чантасыны алып кетмеге ярдым этем.

Ёл бою биз бугуньки хаберлер ве ярын япаджакъ шейлеримиз акъкъында лакъырды этемиз.

Раатлыкъ куньлерининъ биринде Эвелин мени эвлерине мусафирликке чагъырды ве озь тувгъанларынен: ана-бабасынен, къартана-къартбабасынен ве огълан къардашынен таныш этти.
Биз дюльбер донатылгъан софра башында отурып, къавалтылар иле чай ичтик ве мейвалар ашадыкъ.

Эвелиннинъ къартана ве къартбабасындан олар къайдан кельгенлерини сорап бильдим.
Бизим шеэримиз Керичке узакъта ерлешкен Орта Асиядан кочип кельген экенлер.
Чокъ йыллар эвельси, Эвелин ве къардашчыгъы бу дюньягъа даа кельмегенде, къартана-къартбабасы мында, Къырымда, яшагъанлар.

Амма 1941 сенеси июнь 22-де Улу Ватан дженки башлана, 1944 сенеси майыс 18-де бутюн къырымтатар халкъы озь тувгъан топрагъындан — Къырымдан сюргюн этиле.

Йыкъылгъан ве адамсыз къалгъан пек чокъ койлер ярымадамызнынъ харитасы устюнден гъайып олды.

Шимди исе сюргюн этильген халкълар Ана-Юртларына — Къырымгъа къайталар.

Керичте 70-тен зияде миллетке менсюп олгъан инсанлар яшайлар.

Эвелин иле берабер денъизге барып, къыш вакътында бизге кельген ач ве ушюген акъкъуларгъа ем бергенимизни сыкъ-сыкъ хатырлайым.

Бу яз исе Эвелин Москвагъа кетти.
Мен оны сагъындым.

Келеджек язда кель, Эвелин!

Гогерджинлер

__Галина Руденко, 11 яшында, Лобаново каю__

Бизим коюмизнинъ темелини къойгъанлар — чехлердир.
Атта онъа Богемка да дей эдилер.
Кеченлерде коюмиз 135 яшыны толдурды ве мектебимизге Чехиядан мусафирлер кельдилер.

Мудиримиз: «Балалар, мусафирлеримиз мектепке кельгенде, медениетли адамлар олгъанынъызны унутманъыз!», — деп тенбиеледи.

— Я, биз оларнен насыл этип анълашаджакъмыз?

— Анълашырсынъыз, — деп кулюмсиреди Юлия Павловна.

Мусафирлер — огълан ве къызлар — келип чыкътылар.
Биз оларны селям берип, къаршыладыкъ, олар исе сыджакъ тебессюмлер иле озь тилинде бир шейлер айтып, къолларымызны сыкътылар.
Мектепни доланып чыкъкъанда, олар раатлыкъ ве дюльберликтен айретленип: «О, о!» — деп айта эдилер.
Оларнынъ бегенгенлерини анълаймыз.
Я, тюркюмизни йырлагъан вакъытта олар къуванч иле насыл эль чырптылар!
Мудиримиз акълы эди — достунъны анъламакъ истесенъ, бир чаре тапарсынъ.

Лякин базы вакъытларда аятны анъламакъ кучь ола.
Меним Заринка адлы достумнынъ бизге эр шейни анълатмагъа севген къартанасы бар.
Куньлерден бир кунь мен ондан: «Не себептен сиз яшагъан еринъизни быракъып, Къырымгъа кельдинъиз?», — деп сорадым.
О, манъа: «Ят мемлекетте алмалар алтындан олуп тувгъан юртунъда тикенлер оссе биле, кене де озь юртунъ, эр шейден мукъаддестир,лякин топракъ сенинъдир ве инсан ичюн ондан эйи бир шей ёкъ», — деп насылдыр бир терен ферасет иле джевап берди.

Биринджи сыныфта олгъанда, оджапчемиз бизге гогерджинлер акъкъында икяе эткени аля даа хатырымдадыр.
Къушларны Киевден Иркутск шеэрине саталар.
Гогерджинлер исе эки йыл девамында учтылар,янъы ерде эм ювалары, эм ашлары яхшы эди, амма «алтын юва — ябанджы юва"дыр.

Демек, инсанлар да Ватансыз яшап оламайлар.

Коюмизде чехлер, украинлер, руслар, къырымтатарлар бирлик олып яшайлар ве эпимиз ичюн шу кой — Ватандыр.
Бельки де, даа да яхшы койлер бардыр, факъат бизим ичюн о, энъ къыйметлидир.

Достлукъ эр шейни енъди

__Бахман Влад, 16 яшында, Феодосия ш.__

Бизим дюньямыз ойле къурулгъан ки, биз чешит миллетлерге менсюп олгъан адамлар арасында яшаймыз.
Буны бизим буюк эвимиз — Къырымда — пек яхшы корьмек мумкюн.
Рус ве украин, къырымтатар ве немсе, булгъар, урум ве еудий, эрмени ве дигерлери якъын къомшулар киби яшайлар.
Белли ки, козьлерининъ, сачларынынъ, терисининъ ренкине бакъып дост сайламакъ мумкюн дегиль.
Яхшы ве ярамай миллет олмаз, тек конкрет инсанлар яхшы ве ярамай ола биле.

Мен немсе миллетининъ векили оларакъ, Къырымда яшагъан немселернинъ тарихыны икяе этмек истейим.
Бизим къартбабаларымызнынъ деделери Русиеге узакъ заманларда кельгенлер.

Олар озь бильги ве усталыгъынен шан-шурет къазангъанлар.
Эмек ве низамны севгенлери ичюн, оларны пек урьмет эте экенлер.
Русие, Украина ве Къырым-эдждатларымыз ичюн тувгъан эв олгъан.
Янъы ватанда узун йыллар девамында немселер башкъа халкъларнен бирликте яшап, берабер чалышкъан ве раатлангъанлар.

Лякин адамлар ичюн буюк фаджиа олгъан II Джиан дженки башланды.
Немселернинъ бир къысмы гъает фена олгъаны ичюн, шу миллетке менсюп олгъан адамларнынъ эписине душман ады бериле.

1941 сенесининъ август 18-и Къырымда яшагъан немселер ичюн дешетли бир кунь олды.

Адамларны мал вагонларына отуртып, Сибирь, Урал ве Къазахстангъа сюргюн эттилер.
Узакъ ёлда ачлыкътан, сувукътан, къыйынлыкълардан пек чокъ адам телеф олды.
Сагъ къалгъанлары исе—орман ве чёльге, яшамакъ ичюн бир-де бир шараит олмагъан ерлерге тюштилер.
Тамам о вакъытларда сувукълар башланды, адамларнынъ чокъусынынъ исе атта къалын урбалары ёкъ эди.
Бу агъырлыкъларгъа даянып сагъ къалгъан инсанларны даа узун муддет девамында душман деп, сая эдилер.
Немселерде ана тиллеринде лакъырды этмек ве окъумакъ, адам акъыллы яшамакъ ве чалышмакъ имкянлары ёкъ эди.
Арадан чокъ йыл кечкен сонъ, немселер ве сюргюн этильген дигер халкълар озь тувгъан ерлерине къайтмагъа чаре булдылар.

Яраларны тедавийлеген шей — Вакъыттыр.
Немселер ве дигер халкъларнынъ арасындаки достлукъ, муаббетлик арта ве къуветлене.
Кеченлерде мен Кефе шеэринде олып кечкен немсе медениетининъ фестивалинде иштирак эттим.
Байрамны, онъа давет этильген чешит мусафирлер: руслар, украинлер, корейс ве эрменилер джан-юректен селямладылар.
Фестиваль иштиракчилери ве мусафирлери шеэрнинъ тарихынен ве итибаргъа ляйыкъ олгъан ерлеринен таныш олдылар.
Мен 1941 с. Кефеде элли бинъ адамдан ибарет олгъан мешур десант гъайып олгъаныны бу ерде эшиттим.
Фашизм чокъ халкъларгъа эсапсыз белялар кетирди.

Мен Марина Цветаеванынъ «Германия» адлы пек кучьлю бир шиирини билем.
Бу шиирде шойле сатырлар бар:

«Ах сувукъ дагълар арасында булунгъан ал янакълы къыз
Германия!
Германия!
Германия!
Масхаралыкъ!
Яры дюньянынъ саиби олды,
Эвельде масаллары, иле шуретли,
Шимди исе танклар иле рыкъма-рыкъ толу...

Бу Германия ичюн масхаралыкъ йыллары олды.
Фашизм инсанларгъа чокъ белялар кетирди.

Факъат кимерде акърадашларым мени фашист, деп чагъыралар.
Шу себептен джаным пек агъыра, немселернинъ эписи фашист олмагъанларыны анълатмагъа тырышам.
Шунынъ ичюн, бельки де, шеэр немсе халкъыны багъышлады ве оны озь топрагъында къолларыны ачып къаршылады.
Шеэр афу этти — фестиваль акъкъында энъ буюк теэссуратым будыр.
Мен ватанымнен гъурурланам.
Достлукъ эр шейни енъди!

Фестиваль байрамгъа чевирильди.
Къырымда биз эпимиз янъы ве эр кес ичюн умумий олгъан Эв къураджакъмыз.
Чюнки бизим бир топрагъымыз ве эр биримиз ичюн озь ышыкъларыны къызгъанмагъан ве бирлигимизни къыздыргъан екяне кунешимиз бар.
</doc>